

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Hyvinvointialue, Helsingin kaupunki tai HUS

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kokonaisuutena esitysluonnos on Lapin hyvinvointialueen näkökulmasta linjassa sosiaali huollon kehittämistarpeiden kanssa, mutta sen toimeenpano edellyttää realistista resurssoin tia sekä aikataulutusta, alueellisten erityispiirteiden huomioimista sekä selkeitä kansallisia soveltamisohjeita.

Esitys vahvistaa sosiaalityön ja sosiaali ohjauksen roolia ammatillisena asiantuntijatyönä. Esitys on kuitenkin ristiriitainen: sosiaalityön ja –ohjauksen asiakastyön vaatimukset kasvavat, mutta samanaikaisesti hyvinvointialueen rahoitus pienenee.

Asiakasprosessin sujuvoittaminen, hallinnollisen työn vähentäminen ja palvelukeskeisyydestä luopuminen ovat sinällään kannatettavia tavoitteita, johon ajallisesti tulee antaa realistinen mahdollisuus eikä se onnistu luonnoksessa esitettyinä aikatauluina tai euromääräisinä

rahoituksen pienennyksinä.

Esitykseen liittyy riskejä haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden palvelujen kannalta.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Ehdotukset toteutuessaan tukevat tavoitetta sosiaalihuollon vahvistamisesta oikea-aikaiseen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja vastaamiseen.

Taloudelliset säästötavoitteet painottuvat mm. Kirjaamisen keventämisestä syntyneisiin säästöihin. Hyvinvointialueen näkökulmasta esitettyjä säästöjä ei tulla näillä muutoksilla saavuttamaan. Taloudellisten tavoitteiden saavuttamisessa haasteeksi asettuu myös lyhyt toimeenpäänoaika.

Hallinnollinen keventäminen voi pidemmällä ajalla toteutua, mutta palvelujen laatu ja vaikuttavuus voivat heikentyä.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pykälä selkeyttää ja vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden asemaa tuomalla esiin veloitteen tunnistaa ja huomioida monialainen ja pitkäkestoinen tuen tarve varhaisessa vaiheessa. Tämä on tärkeää Lapissa, jossa pitkät etäisyydet, palveluiden hajanaisuus ja väestön ikääntyminen korostavat ennakoivan sosiaalityön merkitystä.

Terminologia on kuitenkin vielä tulkinnanvarainen sekä erityistä tukea tarvitsevan sosiaalihuollon asiakkaan että erityistä tukea tarvitsevan lapsen osalta. Tätä tulisi täsmentää perusteluissa tai soveltamisohjeissa.

Uusi laki ohjaisi asiakkaat sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisiin asiakkuuksiin palvelutarpeen perusteella. Lain uudistuksessa olisi tärkeä määrittää selkeästi lastensuojelun

asiakkuuden kriteerit. Tärkeää huomioida huolenaihe, perheen sitoutuminen työskentelyyn, palveluiden piiriin johtanut syy, huolen vakavuusaste, ei pelkästään palvelun tarve. Tehostettua perhetyötä tarjotaan hyvin erilaisiin tilanteisiin, toiset tilanteet voivat vaatia (sosiaali)työntekijältä lastensuojelun osaamista, toiset eivät. Sen vuoksi kaikkia tehostetun perhetyön asiakkaita ei voi siirtää sosiaalihuoltolain piiriin.

Ehdotuksen mukaan erityistä tukea tarvitsevana ei pidettäisi henkilöä, jonka tuen tarve liittyy korkeaan ikään. Myös ikääntyneiden osalta tulee huolehtia, että käytettävissä on sosiaalityön tekijän osaamista.

Esitys ei tunnista sitä, että erityisen tuen intensiivinen työ vaatii enemmän aikaa ja matkustamista, mikä kasvattaa kustannuksia suhteessa väestömäärään. Valtakunnallisessa ohjauksessa ja rahoituksessa tulisi tunnistaa tämä.

Kansallista ohjausta yhdenvertaiseen selkeyttämiseen käytännön soveltamiseen tarvitaan.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Hyvinvoinnin edistäminen poikkihallinnollisena työnä on tarpeellista ja se vahvistaa sosiaalihuollon ennaltaehkäisevää roolia. On kannatettavaa, että hyvinvoinnin edistämistyön merkitystä korostetaan ja sen toteuttamista selkeytetään. Esityksestä ilmenee tarkoituksenmukaisella tavalla hyvinvointialueen rooli antaa neuvontaa ja ohjausta erityisesti henkilöille, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen liittyy erityisiä hyvinvointia uhkaavia tekijöitä. Yksilötasoinen hyvinvoinnin edistämistyö on riittävästi ja selkeästi kuvattu.

Lapissa hyvinvoinnin edistäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä kuntien, kolmannen sektorin ja saamelaisalueen erityistoimijoiden kanssa. Pykälä tukee tätä, mutta vastuunjako hyvinvointialueen ja kuntien välillä tulisi täsmentää. Lapissa tämä on erityisen merkityksellistä, koska kunnilla on keskeinen rooli syrjäseutujen asukkaiden tavoittamisessa, kolmannen sektorin ja seurakuntien merkitys korostuu ja saamelaisalueella tarvitaan kulttuurisensitiivisiä toiminta

malleja.

Taloudellinen toimintakyky tulisi huomioida vahvemmin.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen määrittäminen ensisijaiseksi tukimuodoksi on myönteinen asia. Samoin se, ettei niistä tarvitse tehdä hallintopäätöstä, vaikka päätöksenteossa käytäntö on vaihdellut. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuus edellyttää kuitenkin riittävää määrää sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia. Esitys vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien tehtävänjakoon.

Jos tavoitteena on matalan kynnyksen sekä varhaisen vaiheen tuki sekä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolin vahvistaminen, esityksessä on ristiriitaa s.123 esiintuoduissa tavoitteissa työntekijöiden määrien vähentämisen kanssa, vaikkakin sen perustellaan johtuvan kirjaamisen keventämisestä ja siihen kuluvan ajan vähentämisestä.

Työnjako ja vastuut jäävät vielä epäselviksi.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Hallituksen esityksessä ehdotettu uudistus, jossa lapsiperheille suunnatut palvelut kootaan lapsiperheiden tuen kokonaisuuden alle, on lähtökohtaisesti kannatettava. Uudistus tukee palvelujen integraatiota, asiakaslähtöisyyttä sekä mahdollisuutta vastata perheiden tuen tarpeisiin aiempaa joustavammin. Tukea tarjoavien palveluiden kokoaminen saman lainkohdan alle selkeyttää tilannetta asiakkaan näkökulmasta, poistaa palveluiden välillä olevia mahdollisia raja

aitoja, vähentää tarvetta toistuviin ja päällekkäisiin arviointeihin ja vähentää ammattilaisten tekemää päällekkäistä työtä.

Näillä kirjauksilla lapsiperhepalvelu voi kuitenkin muodostua epäselväksi kokonaispalveluksi eikä selkiytä palveluiden järjestämistä asiakkaan tuen tarpeiden mukaisesti. Säännös on hyvinvointialueen näkökulmasta täsmentymätön siitä näkökulmasta, että tällaisella sääntelyperustalla esimerkiksi palvelun hankkiminen ostopalveluna on haastavaa palvelun sisällön sekä koulutusvaatimusten näkökulmasta. Vaarana on, että hyvinvointialueet toteuttavat

palvelua varsin eri tavoin, jolloin asiakkaiden palvelu vaihtelee hyvinvointialueittain eikä täten tue vaikuttavuuden seurantaan, yhdenvertaisuutta tai kustannusvertailua.

Tämän vuoksi on tärkeää, että kansallinen ohjaus ja seuranta tukevat lain yhdenvertaista toimeenpanoa sekä sitä, että lapsiperheiden tuen tavoitteet ja vähimmäissällöt säilyvät valtakunnallisesti riittävän yhtenäisinä. Samalla hyvinvointialueille tulee jättää mahdollisuus huomioida alueelliset erityispiirteet ja erilaiset palvelutarpeet.

Kasvatus- ja perheneuvonnassa toteutuu sosiaalihuollon ammattilaisten ja terveydenhuollon ammattilaisten tuki asiakkaalle samassa paikassa. Esitys sen purkamisesta on ristiriidassa soteuudistuksen keskeisen tavoitteen eli sosiaali- ja terveydenhuollon integraation kanssa.

On tärkeää huomata, että lasten laaja-alaisia psykologisia tutkimuksia ei tehdä perustasolla muualla. Parisuhteisiin ei saa tukea muualta. Perheiden oikea-aikainen auttaminen vähentää muiden palvelujen käyttöä tulevaisuudessa. Ennaltaehkäiseviä palveluja tulee heikentämisen sijaan vahvistaa. Varhainen tuki perheille on sekä inhimillisesti että yhteiskunnallisesti kestävä poliittikka. Lasten ja perheiden hyvinvointi rakentuu varhaisesta tuesta – ei siitä säästämisestä.

Perheiden palveluntarvetta määrittää hyvin usein limittäin esiintyvät perheenjäsenen mielenterveyden ja/tai neurokirjon häiriöt sekä vanhempien asvatuksessa ja perheenjäsenten välisissä suhteissa ilmenevät pulmat. Näiden ratkaisemiseksi psykologin asiakaskohtaamisissa toteuttama työskentely on usein äärimmäisen tärkeää. Mikäli psykologin työ tässä palvelukokonaisuudessa muuttuu yksinomaan konsultatiiviseksi, se tulee pitkittämään näiden siakkaiden palveluntarpeita, kun palvelun laatu heikkenee ja yksipuolistuu.

Taloudellisen tuen suhde täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen edellyttää täsmentämistä.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esitetty uusi palvelu, työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki, kokoaa vanhan lainsäädännön eri palveluja yhden kokonaisuuden alle ja selkeyttää sosiaalihuollon roolia ennen kaikkea osallisuuden mahdollistajana.

Työllisyyden ja työllistymisen edistäminen työvoimaviranomaisen ydintehtävänä korostuu. Samalla voisi nähdä, että päällekkäinen työn tekeminen poistuu. Edelleen tulee tarkastella TYMtoiminnan rakentumista yhteisenä palveluna, mutta siten, että sen asiakkuuteen ohjautuvat todellakin vain ne asiakkaat, joiden osalta tehdään aidosti yhteistä työtä.

Kuntouttava työtoiminta on toiminut matalan kynnyksen toimintakykyä tukevana palveluna esimerkiksi syrjäytyneille mielenterveyshäiriöistä kärsiville uorille. Tämä toiminta edellyttää usein tiivistä monialaista yhteistyötä vuosiakin kestävässä palveluprosessissa. Tämän rakenteen poistuminen aiheuttaa vaikeasti korvattavan yhteispalvelun muodon kaikkein heikoimmassa asemassa olevien työttömien työllistymisen tukemisessa.

Esityksessä on oletettu asiakasmäärän vähenevän, mutta koska mm. palveluiden kohderyhmä laajenee ja palveluun ohjautumiskynnys madaltuu, asiakasmäärät voivat hyvinvointialueen näkemyksen mukaan lisääntyä.

Lisäksi kysymyksenä herää, onko työllisyysalueilla riittävät resurssit ja valmiudet vastata muutokseen.

Matalan kynnyksen palvelujen riittävyys huolestuttaa. Taloudellinen korvaus ilman tarveharkintaa palveluun osallistumisesta on pitkien välimatkojen alueilla välttämätöntä.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Ikääntyneiden palvelut puuttuvat lähes täysin lukuun ottamatta mainintaa omaishoidosta ja perhehoidosta.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Neuvontaa, ohjausta, vireilletuloa ja yhteyden saamista koskevat säännökset tukevat oikea-aikaisuutta ja matalan kynnyksen palveluja.

Lapissa digitaalisten kanavien korostaminen on perusteltua, mutta digitaalinen saavutettavuus ei ole yhdenvertaista koko alueella. Lakiin ja sen perusteluihin tulisi jättää selkeä tila myös kasvokkaiselle ja liikkuvalla työllä. Lapin näkökulmasta tämä toimii vain, jos: digitaalisuus ei syrjäytä lähipalveluja, puhelin- ja kasvokkaiset palvelut säilyvät, palveluun pääsy ei edellytä pitkiä siirtymiä tai digiosaamista.

Sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheeseen liittyvä esitys on kannatettava, erityisesti vireilletulojen käsittelyyn, sosiaalihuollon asiakkuuteen sekä yhteyden saamiseen sosiaalihuoltoon.

Asiakkaan tapaamista 7 arkipäivän sisällä koskevaa velvoitetta pidetään kannatettavana. Hallituksen esityksessä palvelutarpeen arviointi muutettaisiin tuen tarpeiden arvioinniksi, ja arvioinnin kestolle asetettu määräaika poistettaisiin. Samanaikaisesti säilyisi vaatimus siitä, että palvelun järjestämistä koskeva päätös on toimeenpantava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta.

Esityksessä sosiaalihuollon ammattilaisen toteuttama asiantuntijatyö ei olisi enää sosiaalihuoltolain mukainen palvelu, vaikka samaan aikaan siiantuntijatyöhön perustuva työskentely nähdään ensisijaisena keinona vastata asiakkaan tuen tarpeisiin. Muutoksen riskinä on, ettei sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tekemää työtä pystytä enää riittävästi seuraamaan tai arvioimaan. Samalla asiakkaan oikeusturva voi heikentyä tilanteissa, joissa keskeisestä asiakkaalle annettavasta tuesta ei tehdä palvelupäätöstä.

Mikäli velvoitetaan tekemään asiakkuuden päättymisestä asiakasasiakirja merkintä, pitäisi myös velvoittaa tekemään asiakkuuden alkamisesta.

Ehdotukset ovat osittain selkeitä, mutta niiden toteutettavuuteen liittyy merkittäviä ongelmia ja riskejä. Erityisesti kirjaamisen sääntelyn keventäminen sekä palvelutarpeen arvioinnin korvaaminen tuen tarpeen arvioinnilla lisäävät tulkinnanvaraisuutta ja voivat heikentää sosiaalihuollon

yhdenvertaisuutta, laatua ja asiakkaiden oikeusturvaa.

Esityksessä ehdotetaan, että neuvontaa ja ohjaamista voisi kirjata jo ennen asiakkuuden syntymistä. Käytännön tasolla tämä on epäselvää, miten se toteutettaisiin, ainakin se vaatisi asiakastietojärjestelmiin muutoksia.

Vireilletulon ja asiakkuuden alkamisen sääntely jää epäselväksi, koska asiakkuus sidotaan tuen tarpeen arvioinnin käynnistämiseen, mutta itse arvioinnin sisältö ja laajuus jäävät avoimiksi. Koska tuen tarpeen arviointia voidaan käytännössä toteuttaa jo neuvonnan ja ohjauksen yhteydessä, erillisenä henkilökohtaisena keskusteluna tai sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen yhteydessä, rajaus neuvonnan ja varsinaisen arvioinnin välillä hämärtyy. Tämä johtaa siihen, että asiakkuuden alkamisen ajankohta jää tulkinnanvaraiseksi ja voi käytännössä toteutua lähes kaikissa yhteydenotoissa eri tavoin. Samalla jää epäselväksi, milloin arviointi katsotaan tehdyksi ja miten sen laajuus ja dokumentointi määritellään. Nykyiseen palvelutarpeen arviointiin verrattuna sääntelyn keventäminen lisää tulkinnanvaraisuutta ja voi johtaa siihen, että asiakkaan sama palvelu ja asiakkuuden alkamisen tulkinta vaihtelevat aiempaa enemmän työntekijä- ja aluekohtaisesti, heikentäen käytäntöjen yhdenmukaisuutta ja samalla asiakkaan oikeusturvaa.

Kevyempi arviointi voi jättää tuen tarpeita tunnistamatta.

10 Lausuntopalautte luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Hallituksen esityksen 39 §:ssä säädettäisiin jatkossa, että asiakkaalle laadittaisiin yksi koko sosiaalihuollon kattava asiakassuunnitelma. Tämä muutos voisi toteutuessaan ehkäistä sosiaalihuollon sisällä tapahtuvaa päällekkäistä työtä ja tilanteita, joissa kenelläkään ei ole ollut kokonaiskuvaa asiakkaan tilanteesta. Tämä on kannatettava muutos. Hieman epäselväksi jää, keiden toimijoiden kanssa se olisi yhteinen ja miten se toteutetaan asiakastietojärjestelmään.

Ehdotukset eivät kaikilta osin ole riittävän selkeitä, ja niiden käytännön toteutettavuuteen liittyy riskejä. Esityksen mukaan asiakassuunnitelma laadittaisiin vain silloin, kun asiakkaan tilanne, tuen tarve tai myönnetty tuki sitä edellyttävät. Tämä jättää kuitenkin epäselväksi, millä perusteilla suunnitelman tarpeellisuutta arvioidaan ja miten varmistetaan yhtenäiset käytännöt sekä hyvinvointialueiden sisällä, että eri hyvinvointialueilla. Riskinä on, että asiakassuunnitelmien laatiminen vähenee merkittävästi ja käytännöt alkavat vaihdella alueittain sekä työntekijäkohtaisesti.

Asiakassuunnitelma on sosiaalihuollon keskeinen työväline, jonka avulla määritellään asiakkaan tuen tarpeet, työn tavoitteet, vastuut ja sovitut toimenpiteet. Suunnitelmallinen työskentely tukee asiakkaan osallisuutta, palveluiden tavoitteellisuutta sekä työn vaikuttavuuden arviointia. Mikäli asiakassuunnitelmia laaditaan aiempaa vähemmän, vaarana on, että tavoitteet jäävät epäselviksi, työn suunta hämärtyy, asiakkaan osallisuus heikkenee, tavoitteiden toteutumisen arviointi heikkenee sekä palveluiden vaikuttavuuden seuranta vaikeutuu.

Esityksessä omatyöntekijä olisi nimettävä asiakkaalle esimerkiksi, kun asiakkaalla on pysyvä tai pitkäaikainen tuen tai palvelujen tarve, useita palveluita tai vaativia taikka useita tuen tarpeita. Lisäksi omatyöntekijä olisi nimettävä erityisen tuen tarpeessa olevalle asiakkaalle, ellei hänen

tuen tarpeensa ole lyhytaikainen tai ellei se ole muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Omatyöntekijää koskevat ehdotukset ovat kohtuullisen selkeitä, mutta jättävät harkinnanvaraa, missä tilanteessa omatyöntekijä nimetään.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Hallituksen esityksen tavoite vahvistaa sosiaalihuollon ammattilaisen asiantuntijatyöhön perustuvaa työskentelyä on kannatettava. Samalla on kuitenkin huomioitava, ettei esitys vähennä sosiaalihuollon resurssitarvetta, vaan lisää erityisesti lapsiperheiden kanssa tehtävän intensiivisen ja suunnitelmallisen työn tarvetta tilanteessa, jossa asiakkaiden tilanteet ovat aiempaa monimutkaisempia.

Esitys erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoituksesta on kannatettava. Esityksen mukaisten muutosten myötä koko maan tasalla arvioidaan lastensuojelusta siirtyvän 9600 lasta sosiaalihuoltolain mukaiseen asiakkuuteen. Tätä taustaa vasten sosiaalihuoltolakiin esitetty asiakasmitoitus (47 asiakasta / työntekijä) voi näyttäytyä liian korkeana verrattuna lastensuojelun asiakasmitoitukseen (30 asiakasta / työntekijä). Lakiesityksen mukaisten erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tilanteet ovat usein ennakoimattomia ja nopeasti muuttuvia, mikä edellyttää sosiaalityöntekijältä aktiivista arviointi-, koordinointi- ja muutostyötä.

Lapsen oman sosiaalityöntekijän työ on vaativaa muutokseen tähtäävää asiantuntijatyötä, jolle tulisi varata riittävä mm. ajankäyttöön liittyvä resurssi.

Mitoituksesta poikkeamisen perusteet tulee määritellä tarkemmin.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityöntekijän erityistehtävien määrittely tukee oikeusturvaa ja vahvistaa sosiaalityön profession asemaa.

Sosiaalityöntekijän erityisiin tehtäviin sisältyy asiakastyön lisäksi koordinoivaa roolia ja tutkimuksellisen tai kokemuksellisen tietopohjan tai rakenteellisen näkökulman soveltamista. Riskinä on, ettei sosiaalityöntekijälle jää riittäviä edellytyksiä toteuttaa asiakkaiden kanssa tehtävää tavoitteellista lähityötä, joka esityksessä tunnistetaan sosiaalihuollon ydintehtäväksi ja joka on sosiaalityön vaikuttavuuden ja muutostyön keskeinen osa.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan säätäminen lailla on kannatettava, esitys on selkeä ja toteutettavissa oleva. Sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tarkempi roolin määrittely vahvistaa sosiaalihuollon laillisuuteen, laatuun ja integraatioon liittyviä vastuita hyvinvointialueella. Säännös tarkentaa ja vahvistaa sosiaalihuollon johtamista tasavertaisena terveydenhuollon rinnalla.

Hyvinvointialueella on oltava mahdollisuus määritellä tehtävän järjestäminen organisaatiossa ja mahdolliset asemaan kuuluvat muut tehtävät tai kokonaisuudesta delegoitavat tehtävät.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kirjaamisen keventämisen tavoite hallinnollisen työn vähentämisestä on sinänsä ymmärrettävä, mutta vaikutusarviot ovat epärealistisia. Kirjaamisen keventäminen ei tule johtamaan esityksessä arvioituihin säästöihin. Sosiaalihuollon kirjaamisen tulee täyttää Kanta-arkiston vaatimukset.

Ajankohta on myös huono, koska kansallisesti vuosikymmenen kehitetyt rakenteet otetaan vasta nyt käyttöön ja samalla ajettaisiin osittain alas. Nyt pitäisi olla malttia odottaa, että AI-kirjaaminen tulee vapauttamaan seuraavina vuosina vähintään saman ajan, kuin tämän lakiesityksen mukaiset tavoitteet. Esityksessä lisäksi virheellisesti oletetaan, että kirjaamisesta vapautuva aika voidaan muuntaa suoraan henkilöstösäästöiksi ja suuremmiksi asiakasmääriksi per työntekijä. Nykytilan selvityksessä, johon kirjaamisen käytetty aika nyt perustuu, ei kuitenkaan selvitetty asiakaskontaktien määrää. Asiakasmäärät ovat jo nyt niin suuret työntekijöillä, että asiakkaiden tapaamisten määrää ei voida kasvattaa samassa suhteessa, kuin kirjaaminen siihen vapauttaisi työaikaa. Sosiaalityön ja -ohjauksen käytännön todellisuudessa työn kuormitus muodostuu paljon laajemmin kuin asiakaskontakteista ja kirjaamisesta, vaikka kirjaamiseen tässä selvityksessä kaikki tämä muu tekeminen olikin valunut. Laadukas asiakastyö edellyttää lisäksi aikaa asiakkaan arviointiin, valmisteluun, verkostotyöhön ja reflektioon.

Terminologian muuttaminen ei ole perusteltu tai kustannustehokas keino kehittää järjestelmää, vaan vaikuttavampaa olisi tarkastella nykyisiä velvoitteita, kuten määräaikoja, esimerkiksi kolmen kuukauden palvelutarpeen arvioinnin velvoittavuutta. Palveluntarpeen arvio tulisi käynnistää viipymättä, mutta samalla on olennaista säilyttää riittävän velvoittava ja strukturoitu arviointiprosessi, sillä ilman sitä asiakkaiden vaikeat, häpeään ja stigmaan liittyvät ongelmat voivat jäädä käsittelemättä tai tunnistamatta, kun ne eivät tule systemaattisesti esiin ilman palvelutarpeen arvioinnin kaltaista rakennetta.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Asiakasmaksuihin ehdotettuja korotuksia ja laajennuksia ei voida pitää Lapin hyvinvointialueen näkökulmasta täysin ongelmattomina. Vaikka esityksen tavoitteena on vahvistaa julkisen talouden kestävyttä, muutoksiin liittyy merkittäviä riskejä sekä Lapin väestön taloudelliselle selviytymiselle että hyvinvointialueen omalle taloudelle maksutuottojen toteutumana osalta.

Lapin hyvinvointialueen väestörakenne poikkeaa monin tavoin valtakunnallisesta keskiarvosta: väestö on keskimäärin iäkkäämpää, tulotaso on monilla alueilla matalampi työttömyys ja kausiluonteinen työ ovat yleisempiä, pitkät etäisyydet lisäävät arjen kustannuksia (liikkuminen,

asiointi, palveluihin pääsy). Näissä olosuhteissa asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat herkästi samoihin henkilöihin, joilla on jo ennestään niukka taloudellinen liikkumavara, on pitkäaikainen tai toistuva palvelutarve (esim. ikääntyneet, pitkäaikaissairaat, mielenterveys- ja päihdepalvelujen asiakkaat). Tämä lisää myös velkaantumista.

Riskinä on, että maksujen nousu heikentää asiakkaiden kykyä käyttää tarvitsemiaan palveluja ajoissa, mikä voi johtaa palvelujen lykkäämiseen tai kokonaan väliin jättämiseen, asiakkaiden tilanteen vaikeutumiseen sekä raskaampien ja kalliimpien palveluiden tarpeen kasvuun. Tämä on ristiriidassa sosiaalihuoltolain muutosten yleisen tavoitteen kanssa, jossa painotetaan oikea-aikaisuutta, ennaltaehkäisyä ja matalaa kynnystä.

Lisäksi asiakasmaksuihin kohdennettävien muutosten osalta on huomioitava, että yhä useamman asiakkaan asiakasmaksuja tulee alentaa tai asiakasmaksuista vapauttaa. Asiakasmaksualennus ja -vapautuspäätösten tekeminen vie työaikaa ja resursseja. Tämä lisätyö tulisi huomioida taloudellisia vaikutuksia koskevassa laskelmassa. Asiakasmaksualennus- ja -vapautushakemusten määrää tulevat kasvattamaan myös sosiaaliturvaetuuksiin viime vuosien aikana tehdyt

leikkaukset sekä terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset. Lapin hyvinvointialueelle tulee jo tällä hetkellä vuositasolla 800-900 asiakasmaksujen poistamista tai alentamista koskevaa hakemusta, näiden arvioidaan maksujen korotusten myötä lisääntyvän.

Lapin hyvinvointialueen näkökulmasta huomiota tulee kiinnittää erityisesti ikääntyneiden pitkäaikaiseen palveluasumiseen, säännöllisiin kotiin annettaviin palveluihin ja pitkäkestoisiin sosiaalihuollon asiakkuuksiin.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Lastenvalvojan tehtävänkuvan kokoaminen yhteen pykälään on kannatettavaa.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Lapin hyvinvointialue katsoo, että asiakasmaksujen kohtuullisuuden ja maksukyvyn arvioinnin merkitys korostuu ehdotettujen muutosten myötä maksutuottoihin liittyvät arviot ovat epävarmoja alueilla, joilla väestön maksukyky on heikko. Asiakasmaksujen korotuksilla voi olla vastakkaisvaikutus sekä palvelujen käyttöön että pitkän aikavälin kustannuskehitykseen. Esitystä voidaan pitää taloudellisesti riskialttiina, jos sen alueelliset vaikutukset eivät tule riittävästi huomioiduiksi valta kunnallisessa ohjauksessa ja rahoituksessa.

Vaikutusarvioissa korostuu oletus, että kirjaamisvelvoitteiden keventäminen, palvelutarpeen arvioinnin muuttaminen sekä asiakassuunnitelmien vähentäminen johtaisivat suoriin henkilöstösääs

töihin ja vapautuvan työajan tehokkaaseen uudelleenkohdentamiseen. Tämä perustuu kuitenkin yksinkertaistettuun käsitykseen sosiaalityön luonteesta, jossa työaika ei ole mekaanisesti siirrettävissä asiakasmäärien kasvattamiseen ilman vaikutuksia työn laatuun, kuormitukseen ja työhyvinvointiin, sairauspoissaoloihin ja henkilöstön vaihtuvuuteen, jotka puolestaan lisäävät kustannuksia pitkällä aikavälillä.

Muillakin osin esitetyt säästölaskelmat ovat ylimitoitettuja eikä toimenpiteillä saavuteta esitettyjä säästöjä.

Lisäksi esityksessä ei huomioida riittävästi toimeenpanokustannuksia. Rakenteelliseen kirjaamiseen ja tietorakenteisiin on jo käytetty merkittävästi kansallista sekä EU rahoitusta ja hyvinvointialueille on rakennettu laajoja koulutusmateriaaleja, ohjeistuksia ja toimintamalleja nykyisen sääntelyn pohjalta. Näiden purkaminen ja uudelleenrakentaminen aiheuttaa merkittäviä kustannuksia, joita ei ole arvioitu riittävästi.

Pitkän aikavälin vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lain valmistelussa korostuu säästökeskeisyys. Onko esityksessä otettu riittävästi huomioon, että sosiaalihuoltolaki on kansalaisia varten. Sosiaalinen hyvinvointi vaikuttaa myös fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin ja laajemmalla näkökulmalla koko yhteiskunnan rakenteeseen ja yhteiskuntarauhaan. Esitysluonnokseen liittyy eriarvoisuuden lisääntymisen riski.

Lakiehdotuksen perusteella hyvinvointialueiden rahoitus vähenee, mutta säästöjen konkretisoituminen ei toteudu, koska laajaa kokonaisuudistusta ei ole tehty kerralla, kun esim kotiin vietävien palveluiden ja asumispalveluiden uudistaminen ei sisällynyt tähän kokonaisuuteen. On mahdotonta arvioida esityksen kokonaisvaikutuksia esim ikääntyneiden palveluissa.

Lisäksi sääntely neuvonnan ja ohjauksen neuvonnan ja ohjauksen kynnyksettömästä saatavuudesta lisää neuvonnan ja ohjauksen tarvetta ja siihen liittyen henkilöstötarvetta. Muutosten yhteisvaikutusten arviointi on puutteellinen mm palvelujen saatavuuden / saavutettavuuden sekä henkilöstöressurssien näkökulmasta. Ei ole riittävästi arvioitu, mikä on nopeiden muutosten vaikutus eri asiakasryhmiin, alueelliseen sekä kansalliseen yhdenvertaisuuteen.

Lakiesitys sisältää merkittäviä muutoksia sosiaalipalveluihin, kuten sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ensisijaisuus ja tehtävärakenteiden muutos, lapsiperheiden palveluiden kokoaminen yhteen kokonaisuuteen, uusi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu, asiakasprosesseihin ja

sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapintaan liittyvät muutokset. Lain on esitetty tulevan voimaan osin 1.1.2027 ja pääosin 1.7.2028, isot muutokset edellyttävät riittävää aikaa niiden toimeenpanoon ja muutoinkin kesken vuotta voimaan tulevat säädökset ovat haasteellista toteuttaa, joten lain pitäisi tulla voimaan aikaisintaan 1.1.2028.

Haataja Mari

Lapin hyvinvointialue - Aluehallitus 25.5.2026 § 243